

Nezaket...

Ezmemek- hırpalamamak için, sadece bireye değil kamuya veya doğaya zarar vermemek için, kaygıyı içimizde ön planda tutamaz mıyız?

Akın Atauz

23/11/2019

“**Kent**” deniliyor, ama hangi kent? Hemen akla gelen soru, nezaketi metropolde mi, yoksa orta boy bir kentte mi, ya da kasaba veya kasaba irisi bir yerde mi düşüneceğimiz konusunda, bir belirsizlik kalıyor ortada.

Üç farklı kent büyüklüğünün nezaketi, daha doğrusu bu kentlerde gündelik yaşamda nezaketle/ nazik bir kentli olarak yaşamakla ilgili durum, çok farklı olabilir. “Ezbere konuşmak kabul edilebilir değildir” diyorsak, benim için, “bugünün kasabası ya da orta boy kenti nasıl bir yerdir ve orada gündelik yaşamın içinden doğru süzülen nazik olma hali nasıldır?” üzerinde konuşmak olanağı kalmıyor.

Kasaba ya da orta boy kent için, herkesin kendine ait bir “**ideal kent**” imgesi ve kentli nezaketiyle ilgili bir düşüncesi vardır mutlaka. Ancak bunun da, doğusu var, batısı var ve kuzeyi-güneyi var. Ayrı denizler, ayrı nezaket ölçüleri geliştirmiş olabilirler ve deniz olmayan yerlerin, **İç Anadolu**’nun nezaketi de, başka türüdür belki?

Kültürel kodlar, yerel kültürler...

Tam olarak bilmek konusunda fazla kesin konuşma şansımız olmasa da, sanırım şu kadarını söyleyebiliriz: **Anadolu** veya **Trakya**’daki her yerleşmenin, kıyılarda ya da içlerde olsun fark etmez, her kentin kendine göre bir nazik olma, birbirlerine ya da bir yabancıya karşı nezaketle davranmanın incelikleri konusunda, kültürel bir kodu/

sistematığı vardı mutlaka. Gerçi bu, yerel kent kültürlerinin yerle-bir olmasıyla birlikte çok büyük oranda kayboldu. Biliyoruz.

Kaybolmadan önce, kentlerin yaşamı nasıldı, nasıl üretim yapıldı, gündelik yaşam ve tüketim kalıpları nasıldı ve çocuklar nasıl eğitildi, kamusal alanlarda bulunma zamanlarında veya ritüeller, kutlamalar, bayramlar ve eğlence zamanları için, nasıl bir anlayış vardı, vb. bunları artık pek bilemiyoruz. En iyi olasılıkla bazı yerel tarihçilerin, kentin Sünni Müslüman kesimleri için, oldukça idealize edilmiş bazı betimler yaptıkları oluyor. Bazı kentler için, hamama nasıl gidilirdi, bayram yerleri nasıldı, atlı arabalara kimler binebilirdi veya çarşı-pazarda esnaf ve kentlilerin buluşma halindeki kodlar neydi vb. gibi konularda, bazı ipuçlarına rastlamak olası...

Bildiğimiz, en iyi olasılıkla son on yılların metropollerinde, yani Türkiye'nin neo-liberal kentlerinin gündelik yaşamında, kamusal alanda ve toplu olarak kullanılan kent sistemlerinde, birbirimize ne kadar kaba davrandığımız. Ne kadar kırıncı, bencil, belki de hepsinden daha önemlisi “erkek” bir gündelik kent yaşamı olduğu...

Nezaketin ‘sınıf’ı

Kent yaşamı, ne kadar çok çeşitlilik içerirse, ne kadar farklı yaşama biçimi, varoluş ve yaşam tarzı ve ne kadar farklı insan varsa bir kentte, o kadar farklı nezaket anlayışı da olabilir. Nezaket anlayışı elbette sınıfsaldır ve her sınıf nezaketten farklı şeyler anlar. Çünkü sınıfların farklı kültürleri vardır. Üstelik yerel olarak çevremizden edindiğimiz “görgü” de farklıdır. Kır (ama nerenin kır?) ve kent (ama hangi kent? Liman mı, iç Anadolu mu, Ege vb. mi?) arasında, nezaketin ne olabileceği konusunda fark, elbette olabilir. Bunun da ötesinde nazik olma hali, nezaket gösterme davranışı, bireyden bireye, aynı aile içindeki kişilerde bile, farklı olabilir.

Kentteki toplu taşıma araçlarının kapısından geçiyorken ya da kuyruklarda bekliyor/ bir masanın boşalmasını gözlüyorken veya sokakta yürüyor, bisiklet veya otomobil sürüyor ya da park ediyorken, ağaçtan bir dal-yaprak kopartır/ parktaki çimene basarken, bir

kediye tekme atarken, elimizdeki buruşturulmuş kağıdı bir yere atarken vb. nezaket/ saygı anlayışımız, bir biçimde bizi yönlendirir. Karşımızdaki insana/ canlıya, hatta bir kentsel mobilyaya nasıl davranmamız gerektiğı konusunda içimizdeki ses bir şeyler söyler.

Kentteki nezaket anlayışının havası, genel atmosferi işte, o insanlara içlerindeki sesin ne söylediğı ile ilgilidir. Kentteki o insan, hangi cinsiyetten, hangi sınıftan ya da hangi kùltürden olursa olsun, algıladığınız bir minimum olur...

Nazik olma hali ile ilgili olarak, genelde şöyle düşünürüz: Nazik olmak kurallara, belli kodlara, geleneklere vb. bağlı olmakla tanımlanır. Belli bir ritüeli vardır. Nazik bir dil, nezaketli bir davranış ya da duruş, karşımızdakileri nasıl değerlendirdiğimizi gösterir. Yas tutmaya karşı, sevince ve coşkuya karşı ya da bir kutlama için, nezaket kuralları, bize ne yapmamız gerektiğini gösterir...

Evet, nezaketin böyle standartlaşmış/ kalıplaşmış bir yönü, bir cephesi olabilir. Ama bundan mı ibarettir nezaket?

İçten gelen bir paylaşım kaygısı, duyduğumuz empati ya da zorda olma durumuna, ihtimam ihtiyacına karşı özdeşlik duygusu... Kendimizi, o anda bizden ne beklenebileceğini tam olarak anlayabilecek bir düşünce ve davranış haline kolayca geçirebilmek... Nazik olma hali, çoğu kez, küçük bir empati göstermekle oluşabilir. Doruk saatlerde, metro kapısının önünde vagonun boşalmasını beklerken, ya da otobüsün dar kapısının önünde- otobüse adım atmaya çalışırken, çok ihtiyaç duyduğumuzu bildiğimiz bencilliğı, endişeyi ve hırsı aşabilmek... belki bu kadarı bile yeterli olabilir. **Ezmemek- hırpalamamak için, sadece bireye değil kamuya veya doğaya “zarar vermemek” için, kaygıyı içimizde ön planda tutuyor olabilmek...** Bunlar yeterli olmaz mı?

Belki, sadece “bilinçli olarak tacize uğramamak, bilinçsiz bile olsa bencil, kaba ve zorba davranışlarla karşılaşmamak yeterlidir” diyor olabiliriz. Ancak bunlar, artık kentte yaşarken, standartlarımızı ne kadar düşürdüğümüzü göstermez mi? Geçmiş zaman gazetelerinin köşe yazarları gibi “neydi efendim o eski nezaket...” demek istemiyorum elbet. “Nostalji” içinde, geçmişin kentlerini idealize edecek ve başka zamanların koşullarını – insanlarını anacak değilim.

Dik duran nezaket

Kendinize, “Bu şiddet çağında, kentte herkesin saldırgan tutamlar gösterdiği, kadın cinayetlerinin doruk yaptığı, polisin insan hakları heykelini bile kuşatma altında tuttuğu, sonsuz ağaç katliamı yapılan bir çağda, nazik olmak mı?” diye soruyor olabileceğinizi biliyorum. Ancak nazik olmanın, “baş eğmekle”, “pasif olmakla” ya da “bilgece bir tavırla her şeyi kabullenmek ve sineye çekmekle” eşdeğer olduğunu düşünmüyorum. Önerdiğim dik duran ve haklarını savunan bir nezaket...

1945’lerden başlayarak, kente doğru büyük ve çok travmatik olan kitlesel göçün, yeni mekanda tutunabilmek kaygısının ne kadar derin ve yaşamsal bir kaygı olduğunu hissediyorum ve farklı kültürler kitlesel olarak karşılaştığında, nazik olmanın çok güçleşmiş olabileceğini de anlıyorum. Neoliberal kentin insanlara ne yaptığını, nasıl yaşamak zorunda bıraktığını da biliyorum. Eski kentlilerin bu büyük dönüşümler karşısında, şaşkınlık ve çaresizlik içinde nasıl bir kaygıya kapılabileceğini çıkarsamak, oldukça kolay.

Biliyorum ki artık kimse çocuğuna , “kavgacı olma” , “başkalarının hakkına saygı göster” , “her şeyi bencil ve kör bir güdüyle, saldırgan bir rekabet içinde başarmaya çalışma” filan diyemez. Eğer öyle derse, küçük çocuğunun bir çimen gibi ezileceğini bilir. “Hırslı ol, öne geçmeye çalış, kendini ezdirme, seçkinlerin seçkini ol ve bunun için ne gerekiyorsa, gözünü kırpmadan yap, rakiplerini ez” demek zorunda olduğunu hissederek.

Biliyoruz ki kent, artık insanları sadece özgürleştirmiyor, bireyin özgürlük alanını alabildiğine bencilce genişletmek için, gözü kara ve kaba, nezaket kurallarının hiç birini umursamaz hale getiriyor. Kentteki her bireyin kendi için doğru olduğunu düşündüğü bu ilke, sonunda bütün insanlar için toplumsallığı zehirleyen, doğayı kemiren ve yok eden ve kentleri hepimiz için yaşanmaz hale getiren bir sonuç üretiyor.

Rahatsızlığa karşı iç rahatlığı

Kimse çocuğuna, “başkasının, özellikle ihtiyaç duyabileceğini düşündüğün birinin konforu- rahatı, ya da kentin ekolojik dengesi için, gerekirse rahatsız olmaya katlanmayı bilmelisin” diye öğüt vermiyor. “Duyacağın o rahatsızlık karşılığında, iyi bir şey yapmış olmanın iç rahatlığını duyacaksın ve bu değerlidir” demiyor. Neden diyemeyeceği de çok açık...

İşte yanıtlamamış kalan sorun da burada başlıyor: Kentlerde birbirimize ve doğaya karşı, iyi davranmayı başarabileceğimiz bir duruma nasıl geçeceğiz? En azından, biraz daha az tahrip edici, biraz da az bencil ve biraz daha nezaketle, biraz daha incelikle ve içten davranmayı nasıl başaracağız? Elimizde bu etik tartışmadan başka ne var?

Hiçbir şey...

Ama hiçbir şey olmasa bile, neo-liberalizmin içimize tıktırdığı o azgın ve kibirli, kaba-saba, bencil ve alevli kimliği, kendi aramızda, daha bir bilinç düzeyine çıkartıp, kentin gündelik yaşamında gözlemlediğimiz sahnelerdeki sorunları/ olumlu örnekleri usul usul konuşamaz mıyız?

Konuşabiliriz.

Akin Atauz